

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

1. ความสำคัญของตัวละครในการศึกษานวนิยาย

ตัวละครเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญยิ่งของนวนิยาย ถือเป็น "หัวใจ" ของนวนิยายก็ว่าได้ ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2529 : 144-145) ได้กล่าวไว้ว่า

นวนิยายทั่วไปอาศัยลักษณะของตัวละครเป็นเนื้อหาอันสำคัญที่สุดของหนังสือ และความสนใจของผู้อ่านส่วนใหญ่ที่มีความนึกคิดพอสมควรก็มักขึ้นต่ออุปนิสัยของตัวละคร ถ้าลักษณะนิสัยไม่เหมาะสมใจผู้อ่าน หนังสือเรื่องนั้นก็มักไม่ดึงดูดความเอาใจใส่ได้นาน เคยมีผู้กล่าวว่า นวนิยายที่มีเรื่องดำเนินไปโดยไม่ต้องอาศัยลักษณะของตัวละครหรืออาศัยเหตุการณ์อื่นนอกเหนือจากลักษณะนิสัยแล้ว นับเป็นนวนิยายไม่ได้ อยากรู้ก็ตาม ถ้าเนื้อเรื่องดำเนินไปโดยไม่ต้องอาศัยลักษณะของตัวละคร วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีเรื่องใดก็ตามจะไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจไปนาน อาจได้รับความเอาใจใส่เฉพาะระยะหนึ่ง แล้วก็พ้นความสนใจได้ง่าย ตัวอย่างนวนิยายของอเมริกัน เรื่องอัชฌิอเมริกัน (The Ugly American) เป็นหนังสือที่ขายดีที่สุดชั่วระยะไม่กี่ปี บัดนี้เกือบจะหาผู้สนใจไม่ได้แล้ว ตรงกันข้ามกับเรื่องสงครามและสันติภาพ (War and Peace) ของลิโอ ตอลสตอย ทั้งที่อาศัยเหตุการณ์สงครามเป็นแนวเรื่อง แต่ลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านหลายชั่วอายุคน

การที่ตัวละครในนวนิยายจะสามารถสร้างความประทับใจหรือดึงดูดใจผู้อ่านได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยอันซับซ้อนของตัวละครที่ผู้อ่านจะต้องทำความเข้าใจอย่างพิถีพิถัน เพราะ โดยเฉพาะเมื่อตัวละครมีความขัดแย้ง เผชิญปัญหาและแก้ปัญหาของตน ลักษณะนิสัยของตัวละครจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของตัวละคร ทั้งนี้ "ตัวละครถ้าไม่มีลักษณะนิสัยก็เป็นตัวละครไม่ได้" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522 : 26)

ในการศึกษานวนิยาย เราไม่อาจละเว้นการพิจารณาความสัมพันธ์ของลักษณะนิสัยของตัวละครกับโครงเรื่องได้ ทั้งนี้เพราะ

...งานประพันธ์ ย่อมต้องเสนอเรื่องผ่านโครงเรื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมและความขัดแย้ง พฤติกรรมและความขัดแย้งนี้มีปฏิสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยของตัวละคร โครงเรื่องและลักษณะนิสัยของตัวละครจึงมักกำหนดซึ่งกันและกัน อาจกล่าวได้ว่า โครงเรื่องที่สมเหตุสมผลมีความสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยที่สมเหตุสมผลของตัวละครมากที่สุด (ดวงมน จิตรจักษ์, 2534 : 346-347)

โดยปกติแล้ว โครงเรื่องของงานประพันธ์ย่อมประกอบขึ้นด้วยความขัดแย้ง (conflict) และพฤติกรรม (action) ของตัวละคร ความขัดแย้งหมายถึง "การต่อสู้ (struggle) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตัวเอก (protagonist) กับฝ่ายปรปักษ์ (antagonist) ตัวเอกกับชะตากรรมหรือสิ่งแวดล้อม หรืออาจจะเป็นการต่อสู้ระหว่างความคิดภายในของตัวละครตลอดจนการต่อสู้กับระบบค่านิยมของสังคมก็ได้" (Rohrberger, Wood and Dukere 1968 : 968 อ้างถึงใน พงุทธิ ศุภเศรษฐศิริ, 2523 : 14) เมื่อเกิดความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในลักษณะใด นั่นคือได้เกิดปมปัญหาขึ้น ผู้แต่งจะต้องแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งหรือปมปัญหานั้นมีมูลเหตุมาจากสิ่งใด และปัญหาได้คลี่คลายและสิ้นสุดลงอย่างไร ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุพรรณ (2522 : 22) ได้อธิบายว่า

...ถ้าหากตัวละครในเรื่องมีลักษณะนิสัยเหมือนกันเนื้อเรื่องจะเกิดขึ้นไม่ได้ ตามสภาพธรรมชาติคนเหมือนกันย่อมไม่ก่อเรื่องอะไรขึ้นมา เช่นถ้ามีครอบครัวหนึ่ง ที่น้องมีอุปนิสัยเป็นคนเรียบร้อย ๆ ใจเย็น ๆ ไม่ทะเลาะกัน ครอบครัวนั้นก็ไม่มีเรื่องโดยธรรมชาติ เรื่องจะเกิดขึ้นเพราะมีเหตุขัดแย้ง มีที่โหดร้าย ทำให้น้องเจ็บช้ำใจจึงต้องหนีออกไปจากบ้าน ที่ต้องออกติดตาม ก็ไปพบคนนั้นคนนี่ตามทาง ถ้าพบแต่คนดีช่วยเหลือจนในที่สุดพบน้อง "เรื่อง" ก็จบลงง่ายไม่ซับซ้อน เรื่องจะซับซ้อนขึ้นเมื่อเกิด "ปม" ซึ่งจะคลี่คลายภายหลัง ก็เพราะมีสิ่งขัดแย้งทำให้มีปมของเรื่องขึ้นมา ที่ว่ามาทั้งหมดนี้เป็นไปตามธรรมชาติ นิยายจึงต้องขึ้นกับเหตุขัดแย้งในลักษณะนิสัยของตัวละคร

"เหตุขัดแย้งในลักษณะนิสัยของตัวละคร" นี้เองที่ทำให้นวนิยายมีตัวละครสำคัญแยกออกได้เป็น 2 ฝ่ายคือตัวละครเอกและฝ่ายปฏิปักษ์ ตัวเอกโดยทั่วไปในนิทานและนวนิยายเรียกกันว่าพระเอก นางเอก ฝ่ายปฏิปักษ์ก็คือตัวละครที่อยู่ตรงกันข้ามกับพระเอกนางเอกซึ่งตามความเข้าใจของคนทั่วไปก็คือผู้ร้ายหรือตัวโง่งนั่นเอง

ในวรรณคดีสมัยใหม่ ตัวเอกไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ครบถ้วนด้วยคุณสมบัติต่างๆ เหมือนในวรรณคดีสมัยเก่าซึ่งคุณสมบัติมักสอดคล้องกับคุณธรรมและตัวเอกมักจะเป็นฝ่ายธรรมะที่ต้องต่อสู้กับฝ่ายปฏิกฤษซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม ทั้งนี้เพราะโครงเรื่องของวรรณคดีสมัยใหม่ อยู่ที่ความขัดแย้งกันระหว่างตัวละครซึ่งมักมีผลประโยชน์และความคิดต่างกันโดยอาจไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนนักก็ได้ อย่างไรก็ตาม "ตัวเอกเป็นตัวละครที่ผู้แต่งให้ความสนใจที่สุด และเจตนาจะให้ผู้อ่านสนใจที่สุด" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 191) จึงกล่าวได้ว่าตัวเอกเป็นตัวละครที่สำคัญที่สุดของเรื่องโดยไม่ต้องเป็นคนที่ดีพร้อม

ในนวนิยายเรื่องจดหมายจากเมืองไทย ต้นสว่างผู้เป็นตัวละครเอกของเรื่อง ก็มีสิ่งซึ่งถือว่าเป็น "ข้อด้อย" หลายประการ เช่น ยึดถือและเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมของตนมากเกินไป ภูมิใจในเชื้อชาติของตนจนดูถูกเชื้อชาติอื่น ถือว่าบุตรชายมีค่ามากกว่าบุตรหญิง เป็นต้น

ถึงแม้จะมีข้อด้อย แต่ตัวเอกก็ควรจะมีข้อดีที่ถ่วงดุลกับข้อด้อยได้ เช่น ต้นสว่างผู้ แม้จะมีข้อด้อยดังกล่าวข้างต้น แต่ความน่าชื่นชมของเขาก็คือเขามีพัฒนาการจนสามารถทำให้ยอมรับสภาวะของชีวิตได้ นั่นคือ "ยอมรับได้ว่าวัฒนธรรมของชาติทั้งหลายนั้นต่างกัน มีสิ่งดีและสิ่งเลวต่าง ๆ กันและผู้ใดใครจะครองชีวิตโดยราบรื่นพอสมควรจะต้องยอมรับสภาวะของชีวิตอันนี้และปรับตัวเข้าไปได้" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 514) ที่ต้นสว่างผู้สามารถทำให้ยอมรับสภาวะชีวิตได้ดังกล่าว ย่อมเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลโดยสัมพันธ์กับโครงเรื่อง คือ เกิดขึ้นหลังจากที่ต้นสว่างผู้ได้พบความผิดหวังหลายประการจนเกิดการเรียนรู้ว่าเชื้อชาติกับวัฒนธรรมหรือระบบชีวิตไม่ใช่สิ่งเดียวกัน (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 515) กล่าวได้ว่าข้อดีและข้อด้อยของต้นสว่างผู้ต่างถ่วงดุลซึ่งกันและกันและเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล นั้นหมายถึงความสามารถในการคุมเรื่องของผู้แต่งด้วย ถึงแม้ว่าในตอนต้นต้นสว่างผู้เหมือนจะเป็นคนโศกคติมากไปหน่อย แต่ "ความขัดแย้งและความผิดหวังของต้นสว่างผู้ในตอนหลังก็ทำให้เรื่องได้สมจุดคืออยู่ไม่ถึงกับทำให้เส้นโค้งของเรื่องเสียไปหรือทำให้ไม่แลเห็นปมของเรื่องแล้วไม่แลเห็นความคลี่คลายของเรื่องด้วย" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 513)

ในเรื่อง ไม่แดง ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สมภารกร่างซึ่งเป็นตัวละครของเรื่อง แม้เป็นภิกษุและ "ปฏิบัติในฐานะของเจ้าอาวาสได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการสอนธรรมะ...ทั้งการสอนโดยตรงและการแสดงการปฏิบัติตนในสถานการณณ์ต่าง ๆ ...บนพื้นฐานของความคิดทางพุทธศาสนา" (สุพรรณศรี สุวรรณรัตน์, 2536 : 27) แต่สมภารกร่างก็มีข้อด้อย เช่น การดูแลโทสจริต ถึงแม้จะไม่ถึงขั้นรุนแรง ส่วนโมหจริตก็มีอยู่บ้างในบางครั้ง (สุพรรณศรี สุวรรณรัตน์, 2536 : 29) พฤติกรรมเช่นนี้ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ปุถุชน เมื่อใดก็ตามที่สมภารกร่างตกอยู่ในอำนาจของความเป็นปุถุชนสูง สมภารกร่างก็จะมีโทสจริต

และโมหจริต แต่สมภารกร่างก็มีการแสดงออกอย่างสมดุล เพราะสมภารกร่างมีการเตือนตัวเอง และวินิจจัยตนเองอยู่เสมอ นับเป็นคุณสมบัติที่น่าชื่นชมยิ่งของสมภารกร่าง รวมทั้งความเป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนเอาจริงเอาจัง มุ่งมั่นที่จะเป็นครูให้คนอื่นอย่างจริงจัง ไม่เพิกเฉยต่อปัญหา มีความสำนึกในหน้าที่ของตนต่อสังคมและเข้าใจในสถานการณ์ของตน (สุพรรณงศ์ สุวรรณรัตน์, 2536 : 31-32) นั้นหมายความว่าผู้แต่งได้แอบแฝงทัศนคติของตนไว้ ดังวิเคราะห์ได้ว่า "มีความเชื่อมั่นในสถาบันพุทธศาสนาว่าสามารถสร้างศักยภาพให้แก่บุคคลที่จะมีบทบาทต่อสังคมอย่างแท้จริง" (สุพรรณงศ์ สุวรรณรัตน์, 2536 : 20)

ในเรื่อง ผู้ดี ของดอกไม้อีสต วิมลตัวเอกจำเป็นต้องเป็นผู้ที่ครบถ้วนด้วยคุณสมบัติของผู้ดีตามบรรทัดฐานของสังคมไทยและตามทัศนคติของผู้แต่ง ลักษณะนิสัยของตัวละครดังกล่าว เหมาะแก่โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง เพราะถ้าวิมลไม่มีความเด็ดเดี่ยว ไม่รู้ความควรไม่ควร ไม่มีความเสียสละและไม่รักเกียรติยศ เหตุการณ์ในเรื่องก็จะไม่เป็นไปดังที่เราเห็น (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 156) นอกจากนั้นลักษณะนิสัยของวิมลก็เป็นไปอย่างสมเหตุสมผลกล่าวคือ การที่วิมลมีลักษณะเช่นนี้เป็นเพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณแสบ ผู้ที่เลี้ยงดูวิมลมาตั้งแต่เด็ก และมีการสนับสนุนการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของวิมลมาโดยตลอด ลักษณะนิสัยของคุณแสบอธิบายได้ว่าเพราะคุณแสบมีการศึกษาและประสบการณ์ต่างจากปกติของหญิงสาวยุคเดียวกัน (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 156)

เห็นได้ว่าลักษณะนิสัยของตัวเอกมักต้องศึกษาโยงกับแก่นเรื่องและทัศนคติของผู้แต่ง ดังที่วิเคราะห์ได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งมีความมุ่งหมายที่จะอธิบายว่า "ผู้ดี" ที่แท้จริงมีความหมายว่าอย่างไร ผู้แต่งจึงต้องให้ตัวนางเอกคือวิมลแสดงไว้เกือบทั้งหมด อย่างไรก็ตามก็ยังมียุติที่แสดงให้เห็นตัววิมลว่าไม่ใช่คนดีเกินไปจนไม่เป็นมนุษย์ แต่ "เป็นหญิงสาวธรรมดาที่ต้องต่อสู้กับความรู้สึกต่าง ๆ ที่ไม่มีใจแน่วแน่สักในบางเรื่อง เช่น เรื่องความรักในวัยรุ่นและแสดงให้เห็นความขัดแย้งหรือความรู้สึกซ้อนความรู้สึกภายในจิตใจ" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 159)

ส่วนตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ซึ่งเป็นตัวละครที่อยู่ตรงกันข้ามกับฝ่ายพระเอกนางเอกนั้น ในวรรณคดีสมัยก่อน จะเห็นได้ว่าตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์มีบทบาทที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ว่าเป็น "ผู้ร้าย" พิจารณาทั้งจากรูปร่างหน้าตาและนิสัยใจคอ อีกทั้งมีบทบาทเป็น "ตัวตลก" ให้ผู้อ่านได้ขบขันและสาสมใจอีกด้วย (ดวงมณ จิตรจำนงค์, 2528 : 5-6) แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะเห็นว่าวิถีให้ความสนใจความซับซ้อนของตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ไม่น้อยไปกว่าตัวละครเอก และมีที่จะให้เป็นเพียงแบบของความชั่วร้าย แต่เป็นตัวละครที่ผู้อ่านน่าจะต้องทำความเข้าใจอย่างพิถีพิถันวิเคราะห์ เช่น เวรสันดรชาดก แม้ชูชกจะเป็นตัวละครที่มุ่งสนองอารมณ์ของตนอย่างไร้ปัญญา มีความผิดแผกอย่างชัดเจนกับพระเวรสันดร แต่กวีก็ให้รายละเอียดขององค์ประกอบของชีวิต

อย่างปฏิเสธให้เห็นว่าเป็นมูลเหตุของปัญหาอย่างไร (ดวงมณ จิตรจันงค์, 2534 :182) เช่นเดียวกับในเรื่อง รามเกียรติ์ จะเห็นได้ว่าทศกัณฐ์เป็นฝ่ายปฏิบัติที่จริงใจผู้อ่านมากกว่าพระรามซึ่งเป็นตัวเอกเสียอีก ทั้ง ๆ ที่พระรามเป็นคนดีและเป็นตัวเอกในลักษณะอุดมคติ ทั้งนี้ก็เพราะทศกัณฐ์มีความขัดแย้งภายในและมีความซับซ้อนมากกว่า และที่น่านิยมนกย่องก็คือ แม้จะมีปัญหาอันเนื่องด้วยกิเลสตัณหาแต่ทศกัณฐ์ก็ดำรงศักดิ์ศรีไว้ได้จนวาระสุดท้ายของตน (ดวงมณ จิตรจันงค์, 2534 :170)

ในסקาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน วิเคราะห์ได้ว่า “ขุนช้างเป็นฝ่ายปฏิบัติที่มีกระบวนการทางอารมณ์ชัดเจนเช่นเดียวกับหรือมากกว่าทศกัณฐ์เสียอีก” สิ่งที่ยืนยันความดีของขุนช้างก็คือความผูกพันของนางวันทองมีต่อขุนช้างซึ่งเป็น “เครื่องสะท้อนความดีที่แฝงอยู่ในรูปชั่วและพฤติกรรมที่ชั่วร้าย” หลายอย่างของขุนช้างนั่นเอง (ดวงมณ จิตรจันงค์, 2534 : 190)

จะเห็นได้ว่าในวรรณคดีไทยโดยเฉพาะในวรรณคดีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตัวละครฝ่ายปฏิบัติเป็นองค์ประกอบที่ทำให้โครงเรื่องและเนื้อเรื่องสมเหตุสมผล ให้ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อันเป็นคุณค่าสำคัญของวรรณคดี ในยุคของการฟื้นฟูทางวัฒนธรรมและความเป้งบานทางปัญญาเช่นนี้ ตัวละครฝ่ายปฏิบัติก็ได้รับความเอาใจใส่จากผู้แต่ง ให้เป็นตัวแทนของความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ไม่แพ้ตัวเอก (ดวงมณ จิตรจันงค์, 2534 : 220) นั้นหมายความว่าความลึกซึ้งของเนื้อหาทางอารมณ์และปัญญาเชื่อมโยงกับวุฒิภาวะของผู้แต่งและความเจริญทางวัฒนธรรมของยุคสมัยด้วย

เมื่อวรรณคดีไทยผ่าน “หัวเลี้ยว” เข้าสู่สมัยใหม่ ในนวนิยายเรื่องเอก บทบาทของตัวละครฝ่ายปฏิบัติมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตัวละครเอกเช่นกัน ตัวละครฝ่ายปฏิบัติ นอกจากจะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับตัวละครเอก เป็นผู้สร้างอุปสรรคให้แก่ตัวละครเอก แสดงลักษณะนิสัยของตัวเอกให้เด่นชัดแล้ว ลักษณะนิสัยของตัวละครฝ่ายปฏิบัติก็ยังมีทั้งข้อด้อยและข้อที่น่าชื่นชมยกย่อง เช่น ในนวนิยายเรื่องไม่แดง ถึงแม้ว่าแก้วน แก่นกำจร จะศรัทธาในลัทธิคอมมิวนิสต์ เชื่อถือในปรัชญาวัตถุนิยม พยายามจะแสดงว่าวัตถุลำคัญกว่าจิตใจ แต่แก้วนก็ยังผูกพันกับสมภารกว้างและรู้สำนึกในบุญคุณตามคุณธรรมที่ปลูกฝังมาในวัฒนธรรมไทยนั่นเอง ผู้แต่งจึงสามารถแสดงลักษณะของความเป็นคนไทยอย่างลึกซึ้ง คือ “แม้จะมีความคิดเห็นไม่ตรงกันแต่ก็ยังมีความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ต้องฆ่าฟัน ไม่ต้องเสียชีวิตและเลือดเนื้อ” (สุพรพงศ์ สุวรรณรัตน์, 2536 : 24) ที่น่านิยมนกย่องอีกประการหนึ่งก็คือ แม้แก้วนจะกระทำตนเป็นปฏิบัติกับสมภารกว้างทั้งทางด้านความคิดและการกระทำ แต่แก้วนก็มีความรักชาติและหวังดีต่อบ้านเกิดเมืองนอนไม่แพ้สมภารกว้าง ถึงแม้ผู้แต่งมุ่งที่จะแสดงว่าแก้วนเป็น

ตัวแทนของผู้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นที่แปลกแยกจากสังคมไทย ลักษณะนิสัยและบทบาทของแกว่นก็ยิ่งแสดงว่าผู้แต่งเชื่อในรากทางวัฒนธรรมไทยของคนไทยแม้ในฝ่ายปฏิปักษ์

ในวรรณคดีสมัยใหม่ ความขัดแย้งระหว่างความคิดเป็นสิ่งที่น่าสนใจและสัมพันธ์กับการสร้างตัวละครทั้งตัวเอกและฝ่ายปฏิปักษ์ ความคิดที่ปรากฏในบทประพันธ์อาจยังไม่ได้มีข้อยุติตายตัวว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูกอย่างแน่ชัด ในเรื่องจดหมายจากเมืองไทยเห็นได้ว่าไม่มีตัวละครตัวใดที่มีบทบาทเป็นฝ่ายปฏิปักษ์อย่างเด่นชัด ต้นสรวงอุประลบปัญหาต่าง ๆ มิใช่เพราะคนอื่นเลวร้าย หากแต่เป็นเพราะอุปนิสัยของต้นสรวงอุประเองและความขัดแย้งของภูมิหลังทางวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตในสังคมใหม่ เช่นเดียวกับในเรื่องผู้ดี ผู้อ่านเกือบจะไม่เห็นว่าตัวละครใดมีบทบาทเป็นฝ่ายปฏิปักษ์อย่างชัดเจน เพราะอุปสรรคหรือปัญหาของตัวเอกคือสถานการณ์ที่ตัวเอกต้องเผชิญมากกว่าปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดจากตัวบุคคล ในเรื่องไผ่แดง แม้จะมีตัวละครที่มีบทบาทที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นฝ่ายปฏิปักษ์ เนื่องจากผู้แต่งต้องการแสดงทัศนคติต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละครทั้งสองฝ่ายก็มิได้เกิดขึ้นเพราะความเลวร้ายของตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ หรือแม้จะมีบ้าง ก็มีได้เลวร้ายเสียจนทำความเข้าใจไม่ได้ แต่เป็นเพราะมีวิถีคิดที่ต่างกัน และเพราะความ "รู้ไม่จริง" ของตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์มากกว่า

2. นวนิยายของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์"

"ศรีฟ้า ลดาวัลย์" เป็นนามปากกาหนึ่งของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ นักเขียนผู้หนึ่งที่มีผลงานมาเป็นระยะเวลาเกือบ 4 ทศวรรษ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" สร้างผลงานการประพันธ์ที่มีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับจากนวนิยายรักพาดำเนินมาสู่นวนิยายชีวิตครอบครัวที่เสนอปัญหาความขัดแย้งของหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด เช่น ทางโค้ง อรุณสวัสดิ์ ขมพูนึกฟ้า ไผ่อ่อน ฯลฯ จนถึงนวนิยายการเมืองที่สะท้อนปัญหาความขัดแย้งที่เข้มข้นขึ้น แสดงปัญหาอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของคนต่างสถานภาพในสังคมและความแตกต่างของทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้นผู้เขียนยังแสดงความตระหนักถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองโดยแฝงทัศนคติต่าง ๆ ของผู้เขียนเอาไว้ เช่นนวนิยายหลายเรื่องที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นนวนิยายเรื่อง วงเวียนชีวิต (รางวัลดีเด่น พ.ศ. 2515) ข้าวนอกนา (รางวัลดีเด่น พ.ศ. 2516) ทำไม (รางวัลชมเชย พ.ศ. 2517) แผ่นดินนี้ยังร้อนรมย์ (รางวัลชมเชย พ.ศ. 2519) ใต้สีฟ้าคราม (รางวัลชมเชย พ.ศ. 2520) เศษชีวิน (รางวัลชมเชย พ.ศ. 2524) หรือนวนิยายที่ได้รับรางวัลประเภทหนังสือสำหรับเด็ก เช่น หัวใจดวงน้อย (รางวัลดีเด่น พ.ศ. 2524) ตุ๊กตามนุษย์ (รางวัลดีเด่น พ.ศ. 2534) แห่งแด่ง (รางวัลชมเชย พ.ศ. 2536) และนวนิยายเรื่องอื่น เช่น แก่นกระที่ เปลือก และ พิกลแกมเกดแก้ว เป็นต้น

“ศรีฟ้า ลดาวัลย์” ได้กล่าวถึงนวนิยายของตนเองว่ามีแนวเรื่องแสดงความเปลี่ยนแปลงของชีวิตคนและความขัดแย้งระหว่างคนที่มีความคิดต่างกัน โดยผู้แต่งพยายามวางตัวเป็นกลางไม่เข้าไปกำกับเรื่องและตัดสินว่าใครดีกว่าใคร “...ถ้าเขียนเรื่องการเมือง เราจะให้เหตุผลทั้งสองฝ่าย สมมติว่าเป็นฝ่ายซ้าย เราก็มีเหตุผลว่าฝ่ายซ้ายมีดีอย่างไร ไม่มีดีอย่างไร ทำไมเขาจึงรู้สึกนึกคิดยึดมั่นในอุดมคติความคิดอย่างนี้ ส่วนฝ่ายขวาที่เรียกว่าอนุรักษนิยมเราก็สร้างตัวละครอีกเหมือนกัน” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2540 : 24)

การที่ “ศรีฟ้า ลดาวัลย์” ให้ความเอาใจใส่ต่อปัญหาของมนุษย์ในหลายด้าน และพยายามแสดงความเป็นธรรมในการนำเสนอ ย่อมแสดงให้เห็นว่า “ศรีฟ้า ลดาวัลย์” เป็นนักเขียนที่พยายามเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่สนใจใส่ใจต่อความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมใกล้ตัวอยู่ตลอดเวลา (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2540 : 24)

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมตัวละครวัยรุ่นในนวนิยายของสีฟ้า*ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 -2531” ของรินรัตน์ นฤภัยพิทักษ์ (2534) แบ่งนวนิยายที่นำมาศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ ก่อน พ.ศ.2515 ประกอบด้วยเรื่อง ตำหนักในดวงจันทร์ กิ่งไม้ อีสา หลง ทางโค้ง ไฉ่มาดา และวงเวียนชีวิต และช่วงหลัง พ.ศ. 2515 ได้แก่ หัวนอนอกนา ตะวันไม่เคยลับ ตะวันในดวงใจ คนโตมีเนียม คนบาป และได้ฟ้าสีคราม พบว่าตัวละครวัยรุ่นในช่วงก่อน พ.ศ. 2515 มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาไม่มากนัก ปัญหาต่าง ๆ เกิดจากภายในครอบครัว ปัจจัยสำคัญคือกรอบมรดกเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ผิดกับพฤติกรรมตัวละครวัยรุ่นหลัง พ.ศ. 2515 ที่ต้องเผชิญกับปัญหาและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและขยายตัวมากขึ้น ตัวละครวัยรุ่นพ้นจากความปกป้องคุ้มครองของบิดามารดาเร็วขึ้น รับรู้ถึงปัญหาและเหตุการณ์ภายนอกมากขึ้นทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่าในช่วงก่อน พ.ศ. 2515 (รินรัตน์ นฤภัยพิทักษ์, 2534 : 89 -91) ทั้งนี้เพราะสภาพสังคม เศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกันนั่นเอง การศึกษานี้บ่งชี้ว่า ม.ล. ศรีฟ้า เป็นนักเขียนที่สนใจศึกษามนุษย์และสังคมและพัฒนาตนเองให้ทันเหตุการณ์ เมื่อ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ ได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ประจำปี 2539 ในเอกสารประเมินผลงานที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจัดทำขึ้นอย่างละเอียดนั้น มีข้อสรุปว่า งานเขียนของหม่อมหลวงศรีฟ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยาย ได้แสดงจิตสำนึกทางสังคมที่ตระหนักรับรู้ความทุกข์ยากของเพื่อนร่วมสังคมและให้ความหวังกำลังใจ

*สีฟ้า เป็นอีกนามปากกาหนึ่งของนักเขียนผู้นี้ มักใช้เมื่อเขียนนวนิยายประเภทสะท้อนปัญหาสังคมและการเมือง

ให้คนเหล่านั้นต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ผู้แต่งแสดงโลกทัศน์ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่ยอมจำนน หากแต่ปรับเปลี่ยนตนให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงนั้น โดยยังพยายามยึดมั่นในศีลธรรมและอุดมคติอันเป็นพื้นฐานในชีวิตส่วนลึก ผู้เขียนมีความสุจริตใจต่อตนเองและต่องานที่ตนสร้างขึ้น โดยมีได้ทำตนเป็นผู้รอบรู้ เป็นผู้นำทางความคิด หรือเป็นปากเสียงแก่กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด หากแต่เพียงแสดงทัศนะให้เห็นปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ผู้เขียนใช้จินตนาการ และมีมือทางวรรณศิลป์ จึงทำให้ชื่อ "सार" ที่กระทบใจและกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดในใจของผู้อ่านที่ต่างเพศต่างวัยต่างสถานภาพและต่างแง่มุมความคิดได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยเห็นว่า "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" เป็นนักเขียนที่มีพัฒนาการที่น่าสนใจ มีแนวเรื่องในการเขียนนวนิยายอย่างหลากหลาย ทั้งนวนิยายชีวิตครอบครัวและสังคมการเมือง ทั้งยังมีมุมมองต่อชีวิตและสังคมที่มีประโยชน์และน่าสนใจ ประกอบกับยังไม่มีผู้ศึกษาตัวละครในนวนิยายของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" หลังปี พ.ศ.2531 หรือนวนิยายของท่านในแง่อื่นนอกจากพฤติกรรมตัวละครวัยรุ่น นอกจากนี้งานวิจัยที่มีผู้ศึกษาดังได้กล่าวถึงแล้วก็ไม่ปรากฏว่าได้วิเคราะห์ทัศนะของผู้แต่งผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษานวนิยายของท่านผู้นี้ โดยเน้นการวิเคราะห์บทบาทของตัวละครซึ่งมีหลายวัยและหลายสถานภาพ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของตัวละครที่สัมพันธ์กันจะทำให้เข้าใจทัศนะของผู้แต่งต่อปัญหาอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของคนต่างสถานภาพในสังคม และความแตกต่างของทัศนคติจนตลอดจนศักดิ์ศรีและธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ รวมไปถึงข้อบกพร่องและผิดพลาดต่าง ๆ ของมนุษย์ การศึกษาประเด็นดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับสารในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจและเห็นใจกันและกันมากขึ้น

ความมุ่งหมายในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในแง่ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นของบทประพันธ์และวิธีสร้างตัวละครของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์"
2. เพื่อศึกษาทัศนะของผู้แต่งที่สัมพันธ์กับคุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์

ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษา

1. จะทำให้เห็นความสำคัญของบทบาทตัวละครและวิธีสร้างตัวละครในนวนิยายของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์"

2. จะทำให้เห็นคุณค่าของนวนิยายของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" ทั้งในด้านความคิดและในด้านวรรณศิลป์

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้วิจัยจะศึกษานวนิยายของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ ในนามปากกาว่า "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" โดยคัดเลือกนวนิยายที่แสดงปัญหาและความขัดแย้งในครอบครัว 2 เรื่อง สมุทรวิชัย (พ.ศ. 2532) และ ตุ๊กตามนุษย์ (พ.ศ. 2533)

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยในรูปการพรรณนาวิเคราะห์โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นรวบรวมข้อมูล**
  - 1.1 สืบหาหนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" ทั้งในด้านประวัติ ผลงานและความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้รู้ต่อนักเขียนท่านนี้
  - 1.2 ศึกษานวนิยายของ "ศรีฟ้า ลดาวัลย์" ตามขอบเขตของการศึกษา
  - 1.3 ศึกษาและหาข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์
2. **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล**

ศึกษาและวิเคราะห์ ทัศนคติและประเมินคุณค่าข้อมูล
3. **ขั้นสรุปและอภิปรายผล**

สรุปการศึกษาทั้งด้านการวิเคราะห์ทัศนคติและประเมินคุณค่า